

Szolgáljunk az Istennek tetsző módon kegyességgel és félelemmel.

(Zsid 12,28)

A PÉCELI KÖR

EVANGÉLIUMI MOZGALOM AZ 1920-AS ÉVEK

REFORMÁTUS EGYHÁZÁBAN

Dr. Vásárhelyi Bálint Márk

PhD Tézisfüzet

Károli Gáspár Református Egyetem

Hittudományi Doktori Iskola

Egyháztörténeti alprogram

Témavezető: Dr. Lányi Gábor

A doktori iskola vezetője: Dr. Balla Péter

Budapest, 2024

A kutatás témája, célja és módszertana

Az értekezés a 20. század első felében zajló református útkeresésbe illeszkedő evangéliumi, megújulási mozgalommal, a Péceli Körrel foglalkozik. A disszertáció a mozgalom kialakulását, a részt vevő személyeket, valamint a felvetett témákat veti vizsgálat alá. A mozgalom keretében több értekezletre és konferenciára is sor került az ország több pontján. Ezek közül a legjelentősebb az 1920-as péceli értekezlet és az 1921-es kunhegyesi konferencia, amelyek résztvevői között a Magyar Református Egyház több kiemelkedő alakját megtaláljuk. E két esemény részletes elemzésére is sor kerül az értekezésben.

A doktori disszertáció célkitűzése a Péceli Kör evangéliumi mozgalmának egyháztörténeti és eszmei hátterének feltárása, valamint utóéletének vizsgálata. A Péceli Kör által felvetett témák (pl. egyháztagság, konfirmáció, egyházfegyelem, önfenntartás stb.) ma is fontos részét képezik az egyházi diskurzusnak, ezért érdemes megvizsgálni, hogy a 20. század első felében milyen válaszokat adtak ezekre a kérdésekre. Nem képezi jelen dolgozat tárgyát, azonban további kutatási téma lehet a Péceli Kör

által felvetett kérdések vizsgálata a mai történelmi és ideológiai kontextusban, és a korabeli megoldások aktualizálása.

Mivel a Péceli Kör mozgalma részletes elemzése eddig még nem történt meg, ezért a kutatómunka alapját elsősorban az elsődleges források képezik. A levéltári anyagok közül leginkább Forgács hagyatékára támaszkodhatunk, amelyet a Ráday Levéltár őriz. Elérhető a mozgalom folyóirata, a Reformáció teljes anyaga, amely sok értékes információt mutat meg a Péceli Kör egész időszakáról. A korabeli református sajtóból elsősorban a Sárospataki Református Lapok, a Dunántúli Protestáns Lap, a budapesti Egyházi Értesítő és a Kálvinista Szemle tartalmazott vonatkozó anyagot, de az értekezés elkészítéséhez egyéb folyóiratok is feldolgozásra kerültek. A másodlagos források elsősorban az egyháztörténeti és a teológiai háttér vázolásánál bizonyultak hasznosnak, a Péceli Körről szóló szekunder irodalom szűkösebb.

Az értekezés felépítése

A Péceli Kör által vizsgált témák már a 19. század közepén jelen voltak az egyházi életben, így a mozgalom teológiai hátterének megértéséhez erre az időszakra kell visszatekintenünk. Így az 1.

fejezetben részletesen olvashatunk a korabeli teológiai irányzatokról, így a liberális teológiáról és az ortodoxiáról. Nagy hangsúly kerül a belmissziói egyesületekre, amelyek több személyes szállal is kötődnek a vizsgált mozgalomhoz. A belmissziói egyesületek sokszor olyan célokat tűztek ki maguk elé, amelyek meglátásaik szerint a hivatalos egyház feladatai lettek volna, azonban ezek nem valósulhattak meg az akkori keretek között. A Péceli Kör sok tagja egyesületi háttérből érkezett, ezért fontos látnunk e szervezetek gondolati, teológiai kontextusát.

A 2. fejezetben egy rövid egyháztörténeti áttekintés olvasható a 18. század végétől kezdődően egészen az 1. világháborút követő időszakig. A korszak egyháztörténetének gazdag irodalmából a Péceli Kör témáira összpontosítunk, különösen is az egyház és az állam kapcsolatára, valamint az egyháztagság és az iskolák kérdésére, amelyekkel kapcsolatosan mind a Péceli Programban, mind a Kunhegyesi Memorandumban több fontos gondolat megjelenik.

A 3. fejezetben a Péceli Kör történetét ismerhetjük meg, főként a péceli értekezletet, valamint a kunhegyesi konferenciát. Olvashatunk a konferenciák mögött álló szervezési munkáról, a két kiemelkedő értekezlet eseményeiről, valamint ezek hatásáról az ország különböző pontjain.

Már említettük a Péceli Kör két kiemelkedő dokumentumát, a Péceli Programot, illetve a Kunhegyesi Memorandumot. E két dokumentum volt a mozgalom két meghatározó írása, amelyek az akkori egyházban nagy nyilvánosságot kaphattak. A 4. fejezetben ezek bemutatása és értékelése olvasható. A függelékben e két dokumentum teljes szövege leközlésre kerül.

Az 5. fejezetben végül röviden a Péceli Kör hatásaival foglalkozunk. Noha a másodlagos források erről igencsak szűkszavúan szólnak, a mozgalom fontos eredményeket ért el nemcsak gyülekezeti szinten, de a Dunamelléki Református Egyházkerületben is, sőt az 1928–1933-as budapesti zsinaton is, ahol a Péceli Kör törekvéseinek hatásai fellelhetőek a missziói és az egyházfegyelmi törvényekben.

A függelékben megtalálható a Péceli Program és a Kunhegyesi Memorandum teljes szövege, valamint a péceli, az őrszentmiklósi és a kunhegyesi értekezletek névsora.

Az értekezés tézisei

1. A Péceli Kör kialakulásának eszmei háttere a belmissziói mozgalmakban és a kálvinizmusban található

2. A Péceli Kör diffúz mozgalmában a hitvallásos kálvinizmus és az általános keresztyénség jegyei egyaránt fellelhetők
3. A mozgalom megkerülhetetlen személye és mozgatója Forgács Gyula péceli lelkipásztor
4. A Péceli Kör virágkora a péceli konferenciától 1922 tavaszáig tartott. Jelentőségéből Sebestyén Jenő és a Bethánia vitája, illetve Forgács Sárospatakra kerülése miatt vesztett
5. Mindazonáltal a mozgalom valódi reformokat tudott elérni több gyülekezetben a hitvalló egyháztagság, az egyházfegyelem és a konfirmáció területén
6. A Péceli Kör hatásaként a dunamelléki református egyházkerületben komolyan foglalkoztak az egyháztagsághoz köthető kérdésekkel
7. A Péceli Kör hatása megjelenik az 1928-as budapesti zsinaton hozott missziói és egyházfegyelmi törvényekben

A kutatási témához kapcsolódó tudományos közlemények

1. Vásárhelyi Bálint Márk: *A Péceli Kör és az egyházi egyesületek*. In: Hagyomány, Identitás, Történelem 2022. KRE HTK Egyháztörténeti Kutatóintézet. 2023. 533–544. doi:10.61376/hit.2022.vasarhelyi.37
2. Vásárhelyi Bálint Márk: *A református egyház és az állam kapcsolata 1848 és 1920 között*. In: 14th International Conference of J. Selye University. Theological Section. Conference Proceedings. 2023. 77–92. doi:10.36007/4485.2023.77
3. Vásárhelyi Bálint Márk: *A Péceli Program*. In: Fiatal Kutatók és Doktoranduszok X. Nemzetközi Jubileumi Teológuskonferenciájának Tanulmánykötete. Budapest, 2022. 93–105.
4. Vásárhelyi Bálint Márk: *A Péceli Program*. In: Fiatal Kutatók és Doktoranduszok XI. Nemzetközi Teológuskonferenciájának Rezümékötete. 2021. 130–131.

5. Vásárhelyi Bálint Márk: *A Kunhegyesi Memorandum református teológiai értékelése és ekkleziológiai aspektusai*. In: Fiatal Kutatók és Doktoranduszok X. Nemzetközi Jubileumi Teológuskonferenciájának Tanulmánykötete. Budapest, 2020. 636–648.
6. Vásárhelyi Bálint Márk: *A Kunhegyesi Memorandum teológiai értékelése*. In: Fiatal Kutatók és Doktoranduszok X. Nemzetközi Jubileumi Teológuskonferenciájának Rezümékötete. Budapest, 2020. 166–167.
7. Vásárhelyi Bálint Márk: *A Kunhegyesi értekezéslet*. In: 12th International Conference of J. Selye University. Theological Section. Conference Proceedings. 2020. 69–73. doi:10.36007/3747.2020.69

Egyéb teológiai tudományos közlemény

8. Bálint Márk Vásárhelyi: *Common Grace in Abraham Kuyper's Lectures on Calvinism*. British Reformed Journal, Autumn 2020 (71). 14–24.

Ismeretterjesztő tanulmány a témában

9. Vásárhelyi Bálint Márk: *A Kunhegyesi Memorandum*. In: Margit István (szerk.): *A Péceli kör 100 esztendeje*. Ébredés Alapítvány. Pécel. 2021.

Egyéb teológiai ismeretterjesztő cikkek

10. Vásárhelyi Bálint Márk: *Szükséges, hogy a presbíter tanításra alkalmas legyen*. Biblia és Gyülekezet. 2023. XXXV/2. 12–13.
11. Vásárhelyi Bálint Márk: *A megtévesztő álangyal*. Biblia és Gyülekezet. 2022. XXXIV/3. 10–11.
12. Vásárhelyi Bálint Márk: *A vérré lett tenger*. Biblia és Gyülekezet. 2022. XXXIV/1. 5–6.
13. Vásárhelyi Bálint Márk: *A szerencsejáték és a hirtelen jött gazdagság*. Biblia és Gyülekezet. 2021. XXXIII/1. 15–16.
14. Vásárhelyi Bálint Márk: *A választott nép*. Biblia és Gyülekezet. 2020. XXXII/2–3. 14–15.

15. Vásárhelyi Bálint Márk: *A korinthusi egyház bűnei: erkölcsi bukások és hatásuk a gyülekezetre*. Biblia és Gyülekezet. 2019. XXXI/2. 7–8.
16. Vásárhelyi Bálint Márk: *A jeruzsálemi egyház növekedése*. Biblia és Gyülekezet. 2019. XXXI/1. 15–16.
17. Vásárhelyi Bálint Márk: *A Messiás-Király – Jézusra utaló próféciák beteljesülése*. Biblia és Gyülekezet. 2018. XXX:1. 9–11.

Teológiai hitmélyítő könyvek

18. Vásárhelyi Bálint Márk, Vezsenyi Péter: *Két imádság. A farizeus és a vámszedő példázata*. Ébredés Alapítvány. Pécel, 2024.
19. Vásárhelyi Bálint Márk: *Isten meghívólevele – Az Ézsaiás 55 magyarázata*. Ébredés Alapítvány. Pécel. 2019.

Fordítások

20. David Engelsma, Herman Hanko: *Tanúim vagytok*. Ébredés Alapítvány, Pécel, 2023.

21. John Owen: *A bűn megöklése*. Presbiteriánus Kiadó.
Budapest, 2023.
22. R. C. Sproul: *Mi az evangélium?* Presbiteriánus Kiadó.
Budapest. 2022.
23. Ronald Hanko: *A kegyesség tudománya*. Ébredés Alapítvány. Pécel. 2021.